

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

РІЗАК МИХАЙЛО ВАСИЛЬОВИЧ

УДК 349.22:331.108

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОСИН
ОБІГУ ТА ОБРОБКИ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В УКРАЇНІ**

12.00.07 — адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Харків — 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному університеті внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України.

Науковий консультант: доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений юрист України
Гусаров Сергій Миколайович,
 Харківський національний університет внутрішніх справ, професор кафедри адміністративного права і процесу.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України
Настюк Василь Якович,
 Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, завідувач кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності;
 доктор юридичних наук, професор,
Левченко Катерина Борисівна,
 Кабінет Міністрів України, Урядовий уповноважений з питань гендерної політики;
 доктор юридичних наук, професор
Сербін Руслан Андрійович,
 Національна академія внутрішніх справ, проректор.

Захист відбудеться 14 липня 2018 р. о 9 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.01 у Харківському національному університеті внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, просп. Льва Ландау, 27.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, Льва Ландау, 27.

Автореферат розісланий 12 червня 2018 р.

**Учений секретар
 спеціалізованої вченої ради**

Л. В. Могілевський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Комплексний характер актуальних загроз національній безпеці в інформаційній сфері потребує визначення інноваційних підходів до формування системи захисту та розвитку інформаційного простору в умовах глобалізації та вільного обігу інформації. Обумовлено це тим, що сучасні суспільні відносини характеризуються широким використанням персональних даних під час обігу та обробки інформації (соціального, фінансового, правоохоронного, науково-технічного та іншого характеру), товарів, послуг і капіталу, що вимагає не тільки вільного руху інформації про особу, але й гарантування її легітимного й безпечного обігу та обробки відповідно до основних прав і свобод людини. Як наслідок, в умовах сьогодення інформаційну сферу перетворено на ключову арену протистояння. А тому захист персональних даних стає важливим напрямком розвитку державної політики та суспільних відносин.

Впровадження новітніх технологій в усі сфери життєдіяльності, з одного боку, дає можливість забезпечити усім право на свободу інформації, оптимізувати різні технологічні процеси, зокрема обробки даних, інтегрувати в глобальні інформаційно-телекомунікаційні системи та безліч інших переваг. Але одночасно виникає важіль негативних аспектів, наслідком яких є протиправне використання державними органами, приватними та громадськими організаціями персональних даних, що є прямим порушенням конституційних прав громадян. Відтак, виникає необхідність вироблення відповідної державної політики у сфері обігу та обробки персональних даних з тим, щоб контролювати та раціонально використовувати потужності інформаційно-телекомунікаційних технологій збору, обігу та обробки будь-якої інформації, зокрема персонального характеру. Зазначена політика має базуватись на глибокому і всебічному теоретичному осмисленні правового, зокрема адміністративно-правового забезпечення відносин обігу та обробки персональних даних, сутності та механізму публічного управління у зазначеній сфері.

Загальним питанням адміністративно-правового регулювання різних сфер суспільних відносин, у тому числі інформаційних присвятили свої праці такі вчені-адміністративісти як: В. Авер'янов, О. Андрійко, О. Бандурка, В. Бевзенко, О. Безпалова, Ю. Битяк, Л. Біла-Тіунова, В. Галунько, В. Гарашук, Є. Гетьман, О. Гетманець, І. Гриценко, С. Гусаров, О. Дрозд, Т. Кагановська, Р. Калюжний, С. Ківалов, І. Коліушко, Т. Коломоець, В. Колпаков, А. Комзюк, Б. Кормич, С. Кузніченко, О. Кузьменко, Є. Курінний, К. Левченко, В. Ліпкан, Д. Лук'янець, Р. Мельник, О. Миколенко, О. Музичук,

В. Настюк, О. Остапенко, Ю. Педько, А. Руденко, А. Селіванов, О. Синявська, В. Сокурено, М. Смокович, В. Стефанюк, В. Сьоміна, І. Шруб, Х. Ярмак та ін.

Окреслену сферу досліджували також вчені, які спеціалізуються на проблематиці формування основних засад державної інформаційної політики, а саме: А. Анисимов, І. Арістова, Ю. Базанов, А. Баранов, К. Беннетт, З. Богатиренко, Д. Боркінг, Л. Брендейс, В. Брижко, В. Гавловський, В. Галаган, С. Дейвіс, О. Жуковська, В. Іванський, І. Кісельов, Р. Кларк, М. Косінський, В. Котші, М. Кьорбі, А. Лушніков, М. Лушнікова, А. Марушак, А. Пазюк, М. Петросян, Ч. Рааб, О. Соколова, С. Уоррен, В. Цимбалюк, Р. Чанишев, Г. Чанишева, А. Чернобай, М. Швець, М. Шонбергер та ін.

Проте, хоча окремим аспектам реалізації прав людини у сфері інформаційних технологій в юридичній науці приділено досить багато уваги, комплексні дослідження адміністративно-правового забезпечення відносин обігу та обробки персональних даних досі не проводились. Необхідність удосконалення відносин обігу та обробки персональних даних, забезпечення права на їх недоторканність в системі прав і свобод людини і громадянина, недостатність наукових розробок з цієї проблематики, недосконалість нормативних засад регулювання у зазначеній сфері обумовлюють актуальність комплексного дослідження адміністративно-правового забезпечення відносин обігу та обробки персональних даних в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до пп. 2.1, 2.4, 9.1, 9.6 Пріоритетних напрямків наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, затверджених наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275, пп. 2.1, 2.5, 9.4 Пріоритетних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на період 2016–2019 років, схвалених Вченою радою ХНУВС 23 лютого 2016 р. (протокол № 2), комплексних науково-дослідних тем Харківського національного університету внутрішніх справ «Реалізація та удосконалення адміністративного законодавства України» (номер державної реєстрації № 0113U008197) та «Законотворча та законодавча діяльність в Україні» (номер державної реєстрації 0113U008189).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є визначення на підставі аналізу чинного законодавства України, вітчизняних та зарубіжних наукових джерел сутності та системи адміністративно-правового забезпечення відносин обігу та обробки

персональних даних в Україні, а також сформулювати пропозиції та рекомендації щодо його вдосконалення.

Для досягнення поставленої мети в дисертації необхідно вирішити такі основні завдання:

- з'ясувати стан наукової розробки проблеми обігу та обробки персональних даних;
- окреслити місце права на недоторканність персональних даних в системі прав і свобод людини і громадянина;
- визначити сутність, завдання, принципи та особливості адміністративно-правового забезпечення відносин обігу та обробки персональних даних в Україні;
- охарактеризувати систему адміністративно-правового регулювання відносин обігу та обробки персональних даних;
- визначити сутність та зміст адміністративних правовідносин обігу та обробки персональних даних;
- охарактеризувати персональні дані як об'єкт правових відносин та адміністративно-правового забезпечення;
- визначити види суб'єктів адміністративно-правових відносин обігу та обробки персональних даних;
- окреслити основні напрями державної політики у сфері гарантування безпеки персональних даних;
- встановити сутність та механізм публічного управління у сфері обігу та обробки персональних даних;
- виокремити суб'єктів публічного управління у сфері обігу та обробки персональних даних та охарактеризувати їх адміністративно-правовий статус;
- встановити специфіку адміністративної відповідальності за порушення законодавства у сфері обігу та обробки персональних даних;
- виділити особливості адміністративно-правового забезпечення обігу та обробки персональних даних у окремих видах їх баз;
- охарактеризувати адміністративно-правове забезпечення обігу та обробки персональних даних у окремих сферах суспільного життя;
- запропонувати напрямки розвитку адміністративного законодавства у сфері обігу та обробки персональних даних;
- здійснити порівняльний аналіз судової практики країн Європейського Союзу та України у сфері гарантування безпеки обігу та обробки персональних даних та сформулювати пропозиції для удосконалення законодавства України;

- узагальнити практику Європейського Суду з прав людини щодо гарантування недоторканності приватного життя під час обігу та обробки персональних даних.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері обігу та обробки персональних даних в Україні.

Предметом дослідження є адміністративно-правове забезпечення відносин обігу та обробки персональних даних в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є низка загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, вибір яких обумовлено особливостями його об'єкта, предмета, поставлених мети та завдань. Так, зокрема історико-правовий метод був застосований для дослідження генезису особливостей обігу і обробки, а також юридичного механізму гарантування безпеки персональних даних особи як в Україні, так і за кордоном (підрозділ 1.1). За допомогою гносеологічного методу було з'ясовано сутність, завдання, принципи та особливості адміністративно-правового забезпечення відносин обігу та обробки персональних даних в Україні, визначено сутність та зміст адміністративних правовідносин обігу та обробки персональних даних, здійснено характеристику персональних даних як об'єкта правових відносин та адміністративно-правового забезпечення, з'ясовано сутність та механізм публічного управління у сфері обігу та обробки персональних даних та виокремлено суб'єктів публічного управління у сфері обігу та обробки персональних даних, визначено їх адміністративно-правовий статус (підрозділи 1.3, 2.1, 2.2, 3.2, 3.3).

При дослідженні правових засобів гарантування безпеки обігу та обробки персональних даних особи застосовувався діалектичний метод наукового пізнання правових процесів та явищ, що проявилось, зокрема у широкому використанні окремих категорій діалектики (причина й наслідок, форма й зміст, сутність та явище) (підрозділи 1.2, 4.1, 4.2). Використання порівняльно-правового методу наукових досліджень дозволило встановити відповідність інформаційного та адміністративного законодавства України міжнародним стандартам у сфері обігу та обробки персональних даних особи, а також проаналізувати позитивний досвід зарубіжних держав щодо ефективного та безпечного обігу та обробки персональних даних особи (підрозділи 5.2, 5.3). За допомогою формально-логічного методу було проведено морфологічний, граматичний, а також логічний аналіз норм інформаційного й адміністративного законодавства (підрозділи 1.4, 2.3, 3.4). Шляхом застосування методу моделювання в дисертаційному дослідженні сформульовано конкретні пропозиції

щодо вдосконалення чинного інформаційного та адміністративного законодавства України у сфері обігу та обробки персональних даних особи (підрозділи 3.1, 5.1).

Науково-теоретичне підґрунтя для виконання дисертації становлять наукові праці фахівців у галузі філософії, загальної теорії держави і права, адміністративного та інформаційного права, інших галузевих правових наук, у тому числі зарубіжних дослідників. Нормативною основою дослідження є Конституція України, чинні законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, що визначають правові засади обігу та обробки персональних даних.

Основні положення та висновки дисертації базуються також на аналізі міжнародних нормативно-правових актів, зокрема актів ООН, Ради Європи, Європейського Союзу, чинного законодавства України та правових норм низки інших зарубіжних країн, держав колишнього СРСР, досягнень загальної теорії права, міжнародного, цивільного, адміністративного й інформаційного права, а також інших галузей права та на матеріалах судової практики.

Емпіричну базу дослідження становлять узагальнення практичної діяльності органів публічного управління у зазначеній сфері, політико-правова публіцистика, довідкові видання, статистичні матеріали.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексним дослідженням, присвяченим визначенню сутності та системи адміністративно-правового забезпечення відносин обігу та обробки персональних даних в Україні, що дозволило обґрунтувати низку нових концептуальних положень і висновків, надати практичні рекомендації та пропозиції з досліджуваних питань. Основні з них такі:

уперше:

- доведено необхідність розподілу правовідносин щодо обігу персональних даних та правовідносин щодо їх обробки, що зумовлено різним змістом та наслідками цих процесів;

- визначено і запропоновано закріпити на законодавчому рівні такі поняття як: «згода суб'єкта персональних даних на обіг його персональних даних», під якою розуміється добровільне волевиявлення фізичної особи, яка є ідентифікованою, про надання дозволу на обіг її персональних даних відповідно до сформульованої мети, висловлене у письмовій формі або у формі, що дозволяє зробити висновок про її надання ідентифікованою особою; «згода суб'єкта персональних даних на обробку його персональних даних», тобто

добровільне волевиявлення фізичної особи, яка є ідентифікованою, про надання дозволу на обіг та обробку її персональних даних відповідно до сформульованої мети, висловлене у письмовій формі або у формі, що дозволяє зробити висновок про її надання ідентифікованою особою;

- доведено необхідність отримання письмової згоди на обіг та обробку вразливих персональних даних, яка може бути надана також через засоби ЕОМ, за умови правової прив'язки ІМЕІ ЕОМ до ідентифікованої фізичної особи;

- запропоновано законодавчо унеможливити обробку вразливих персональних даних у загальнодоступних базах персональних даних шляхом доповнення статті 7 Закону України «Про захист персональних даних» частиною третьою такого змісту: «забороняється реєстрація та дія загальнодоступних баз персональних даних, в межах яких здійснюється автоматична обробка «вразливих» персональних даних»;

- сформульовано основні напрями удосконалення законодавства у сфері обігу та обробки персональних даних, які ґрунтуються на результатах дослідження норм чинного законодавства, міжнародної практики та практичному досвіді, зокрема внесення численних змін та доповнень до Закону України «Про захист персональних даних»;

удосконалено:

- класифікацію персональних даних, які запропоновано поділити на: 1) загальні; 2) спеціальні; 3) вразливі, а також закріпити цей поділ у статті 2 Закону України «Про захист персональних даних»;

- визначення таких правових категорій як: «обіг персональних даних», під яким розуміється будь-яка дія або сукупність дій, таких як збирання, реєстрація, накопичення, зберігання, вилучення, поновлення, копіювання і поширення (розповсюдження, реалізація, передача), у тому числі з використанням інформаційних (автоматизованих) систем щодо персональних даних, в результаті яких ці дані не змінюються; «обробка персональних даних» як будь-яких дій або сукупності дій щодо персональних даних з метою отримання нової інформації;

- окреслення суб'єктного складу учасників правовідносин щодо персональних даних: 1) суб'єкт персональних даних; 2) автор (творець, розробник) бази персональних даних; 3) володілець бази персональних даних; 4) розпорядник бази персональних даних; 5) уповноважений державний орган з питань захисту персональних даних; 6) третя особа;

- виокремлення основних напрямів державної політики у

сфері гарантування безпеки персональних даних, якими визначено: розробку чітких вітчизняних засад в інформаційній сфері, а також гарантій інформаційної безпеки автоматизованих систем управління, інформаційних і телекомунікативних систем загального і спеціального призначення; прийняття і реалізацію державних програм підвищення рівня правової культури й комп'ютерної грамотності; створення системи освіти й працевлаштування фахівців для забезпечення потреб інформаційної сфери;

– розуміння видів суб'єктів публічного управління, які у межах своїх повноважень забезпечують механізм реалізації державної політики у сфері безпеки обігу та обробки персональних даних, до яких віднесено: Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Раду національної безпеки і оборони України; Кабінет Міністрів України; Міністерство інформаційної політики України; Міністерство закордонних справ України; Міністерство оборони України; Міністерство культури України; Антимонопольний комітет України, Службу безпеки України; Розвідувальні органи України; Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України; Національний інститут стратегічних досліджень; Національну поліцію України та деякі інші органи;

– класифікацію баз персональних даних за порядком доступу до інформації, яка міститься в них, на: 1) бази відкритих персональних даних, персональні дані яких доступні необмеженому колу осіб; 2) бази обмежених в доступі персональних даних, персональні дані яких доступні конкретно визначеному колу осіб; 3) бази змішаних персональних даних, частина персональних даних яких доступна необмеженому колу осіб, а частина – обмеженому;

дістали подальшого розвитку:

– розуміння адміністративно-правових відносин у сфері обігу та обробки персональних даних як суспільних відносин, в яких їх суб'єкти реалізують права та обов'язки, закріплені адміністративно-правовими нормами, обов'язковою умовою реалізації яких є наявність сторони, наділеної юридично-владними повноваженнями (обов'язкового суб'єкта), дії якого спрямовані на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на невтручання в особисте життя у зв'язку з обробкою персональних даних;

– обґрунтування доцільності законодавчо передбачити обов'язок автора (творця, розробника) бази персональних даних інформувати володільців його бази про: 1) порядок доступу до бази персональних даних; 2) порядок доступу до інформації, яка міститься в

базі персональних даних; 3) алгоритми обігу та обробки інформації в базі персональних даних;

– визначення сутності та структури механізму публічного управління у сфері обігу та обробки персональних даних, складовими якого названо цільовий, нормативно-правовий, організаційний, економічний та інформаційний компоненти, сукупність та організаційна єдність яких віддзеркалює всі істотні аспекти функціонування системи обігу та обробки персональних даних;

– дефініція «база персональних даних» – сукупність персональних даних у довільній формі, в тому числі електронній формі та/або формі картотек, складові частини якої є доступними індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою пошукової системи на основі електронних засобів (комп'ютера) чи інших засобів, яку запропоновано закріпити у статті 2 Закону України «Про захист персональних даних»;

– пропозиції щодо удосконалення порядку збирання, зберігання, використання та передачі персональних даних особи, враховуючи положення міжнародних нормативно-правових актів та зарубіжної судової практики.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що сформульовані в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані:

– у науково-дослідній роботі – для подальшого опрацювання загальних і спеціальних положень удосконалення правового регулювання управлінських та інформаційних відносин й ефективного методологічного забезпечення обігу та обробки персональних даних в умовах просування України до інформаційного суспільства;

– у правотворчості – як законодавчі пропозиції, що визначають зміст та структуру чинного Закону України «Про захист персональних даних», при підготовці підзаконних нормативно-правових актів у сфері обігу та обробки персональних даних особи, при підготовці галузевих законів, указів Президента, постанов Кабінету Міністрів України, положень, а також при систематизації адміністративного й інформаційного законодавства України в цілому (*акт впровадження Інституту законодавства Верховної Ради України № 22/04-1-15 від 23.02.2018 р.; акт впровадження Комітету з питань інформатизації та зв'язку № 04-21/14-544 від 11.10.2017 р.*);

– у правозастосовній діяльності – при формуванні правового механізму безпеки обігу персональних даних (*акт впровадження Комітету з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин № 04-28/16-898(216398) від 26.09.2017 р.*);

– у навчальному процесі – для підготовки навчальної літератури та проведення занять з дисциплін «Адміністративне право», «Публічне адміністрування», «Інформаційне право» та ін. (*акт впровадження Харківського національного університету внутрішніх справ від 10.01.2018 р.*).

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження, його основні висновки й рекомендації було оприлюднено на: комітетських слуханнях на тему: «Збір та використання персональних даних про особу в контексті захисту прав людини» (Комітет Верховної Ради України з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин, 2013 р.); всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях: «Протидія кіберзлочинності у фінансово-банківській сфері» (м. Харків, 2013 р.); «Інформаційні технології в житті студентів та молодих науковців Закарпаття» (м. Ужгород, 2013 р.); «Проблеми застосування інформаційних технологій, спеціальних технічних засобів у діяльності ОВС та навчальному процесі» (м. Львів, 2014 р.); «Особливості нормотворчих процесів в умовах адаптації законодавства України до вимог Європейського Союзу» (м. Херсон, 2016 р.); «Сучасне правотворення: питання теорії та практики» (м. Дніпропетровськ, 2016 р.); «Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку» (м. Запоріжжя, 2016 р.); «Особливості розвитку законодавства України у контексті євроінтеграційних процесів» (м. Харків, 2016 р.); «Актуальні питання теорії та практики застосування сучасного вітчизняного та міжнародного права» (м. Київ, 2016 р.); «Юридична наука: виклики і сьогодення» (м. Одеса, 2016 р.); «Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадянського суспільства в Україні» (м. Харків, 2016 р.); «Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права» (м. Львів, 2016 р.); «Юридичні науки: проблеми та перспективи» (м. Запоріжжя, 2016 р.); «Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина» (м. Запоріжжя, 2016 р.); «Актуальні питання реформування правової системи України» (м. Дніпро, 2016 р.); «Державне регулювання суспільних відносин: розвиток законодавства та проблеми правозастосування» (м. Київ, 2016 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження дістали своє відображення у двох одноосібних монографіях та двадцяти п'яти статтях, опублікованих наукових фахових виданнях, з них шість опубліковано у зарубіжних наукових виданнях, проекти Закону України, опублікованому у базі даних «Законодавство

України», та п'ятнадцяти тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура роботи. Структура дисертації обумовлена метою і завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, що включають шістнадцять підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 414 сторінок. Список використаних джерел містить 415 найменувань і займає 47 сторінок, додатки займають 13 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У Вступі обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження, вказується зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначаються мета, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, наукова новизна одержаних результатів, їх практичне значення, апробація результатів дисертації, публікації та структура роботи.

Розділ 1 «Методологічні засади адміністративно-правового забезпечення відносин обігу та обробки персональних даних в Україні» складається із чотирьох підрозділів, в яких відображено стан наукової розробки проблеми обігу та обробки персональних даних, охарактеризовано право на недоторканність персональних даних в системі прав і свобод людини і громадянина, визначено сутність, завдання, принципи та особливості адміністративно-правового забезпечення відносин обігу та обробки персональних даних в Україні, а також окреслено систему адміністративно-правового регулювання відносин обігу та обробки персональних даних.

У підрозділі 1.1 «Стан наукової розробки проблеми обігу та обробки персональних даних» визначено, що сьогодні однією з основних тенденцій розвитку праворозуміння глобалізації інформаційної сфери є перехід від захисту права на інформацію до захисту приватного життя (зокрема безпеки персональних даних) та захисту права на інформаційне самовизначення (інформаційну автономію).

Встановлено, що процес формування нормативної бази, котра регулює обіг та обробку персональних даних, сьогодні перебуває лише на стадії розвитку, про що свідчить активна нормотворча діяльність у цьому напрямку. Відтак, пріоритетними напрямками нормотворчої політики запропоновано визначити такі: 1) удосконалення норм Закону України «Про захист персональних даних», їх оптимізація та узгодження з міжнародними вимогами та стандартами; 2) упорядкування масиву підзаконних нормативно-правових актів, які регламентують окремі питання обігу та обробки персональних даних; 3) зміщення акценту закону з порядку та умов обігу та обробки

персональних даних на принципі питання захисту прав і свобод суб'єкта персональних даних.

У підрозділі 1.2 *«Право на недоторканність персональних даних в системі прав і свобод людини і громадянина»* зазначається, що сучасні суспільні відносини характеризуються широким використанням персональних даних під час обігу та обробки інформації (соціального, фінансового, правоохоронного, науково-технічного та іншого характеру), товарів, послуг і капіталу, що вимагає не тільки вільного руху інформації про особу, але й гарантування її легітимного й безпечного обігу та обробки відповідно до основних прав і свобод людини.

Наголошено, що національне законодавство має забезпечувати баланс, динамічну рівновагу між свободою слова, друку, правом на інформацію – з одного боку, та охороною приватного життя людини, її інформаційної складової, – з іншого. Держава, беручи на себе роль гаранта безпеки та правового захисту прав і свобод громадян щодо інформації обмеженого доступу, має здійснювати свої функції шляхом прийняття відповідних нормативних актів, які передбачають не лише положення щодо правового регулювання тих чи інших видів інформації, але й відповідальність за її незаконне одержання, використання, розголошення та інші операції з нею.

У підрозділі 1.3 *«Сутність, завдання, принципи та особливості адміністративно-правового забезпечення відносин обігу та обробки персональних даних в Україні»* акцентується увага на тому, що правовідносини у сфері обігу та обробки персональних даних є на сьогодні досить складним для адміністративно-правового врегулювання процесом. Обумовлено це тим, що інформаційні ресурси перебувають у постійній динаміці, а тому правовідносини, які виникають у зв'язку з цим, також постійно змінюються, інтегрують, оновлюються, розширюються тощо.

Вказується на те, що дуже важливо при упорядкуванні правовідносин у сфері обігу та обробки персональних даних забезпечити їх публічну та приватну складові. Тобто зазначається, що необхідно розробити та впровадити такий правовий механізм реалізації обігу та обробки персональних даних, який надасть можливість рівною мірою забезпечити публічно-правовий інтерес держави та захистити приватні права особи.

Встановлено, що за своїм змістом та суттю адміністративно-правове забезпечення суспільних відносин в кожній конкретній сфері є видом галузевого правового регулювання та забезпечення управління, яке засноване на нормах адміністративного права. Адміністративно-

правове забезпечення відносин обігу та обробки персональних даних полягає у впливі на такі відносини юридичних засобів адміністративно-правового характеру. Тому управління у цій галузі реалізується через норми адміністративного права і його підгалузей, адміністративно-правових інститутів, адміністративно-правових актів, в яких закріплюються положення загального і індивідуального характеру та спрямування.

У підрозділі 1.4 «Система адміністративно-правового регулювання відносин обігу та обробки персональних даних» вказується на те, що становлення законодавства про персональні дані відбувалося в нерозривному зв'язку з розвитком української наукової думки про права людини, зокрема чинна Конституція України імплементувала основні норми міжнародно-правових актів з прав людини, насамперед Загальної декларації прав людини, Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права, які є одним з найбільших досягнень людства XX століття у гуманітарно-правовій сфері. У цих документах вперше замість фрагментарного набору визначено систему прав і свобод, зокрема передбачено такі істотні гарантії у сфері персональних даних як право на інформацію.

Встановлено, що понад два десятки законів України регулюють суспільні відносини, пов'язані із збиранням, зберіганням, використанням та поширенням інформації про особу (персональних даних), особливе місце серед яких займає Закон «Про захист персональних даних». Аналізу його положень приділено окрему увагу, оскільки він є основним джерелом адміністративно-правових норм, що регулюють зазначені питання. Наголошено також на проблемі приведення національного законодавства щодо гарантування безпеки персональних даних від зловживань у відповідність до вимог міжнародних документів.

Розділ 2 «Адміністративно-правові відносини обігу та обробки персональних даних» складається із трьох підрозділів, в яких розкривається сутність та зміст адміністративних правовідносин обігу та обробки персональних даних та визначається їх суб'єктний склад, а також охарактеризовано персональні дані як об'єкт правових відносин та адміністративно-правового забезпечення.

У підрозділі 2.1 «Сутність та зміст адміністративних правовідносин обігу та обробки персональних даних» вказано, що адміністративно-правові відносини обігу та обробки персональних даних є наслідком регулюючого впливу адміністративно-правових норм на суспільні відносини, пов'язані із захистом і обробкою

персональних даних. При цьому умовою їх виникнення є участь у них обов'язкової сторони, наділеної юридично-владними повноваженнями (обов'язкового суб'єкта), яка реалізує інтереси держави, спрямовані на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на невтручання в особисте життя у зв'язку з обробкою персональних даних. Тобто адміністративні правовідносини у сфері обігу та обробки персональних даних розглядаються як результат впливу адміністративно-правових норм на поведінку суб'єктів обігу та обробки персональних даних, внаслідок якого між ними виникають правові зв'язки.

У підрозділі 2.2 «Персональні дані як об'єкт правових відносин та адміністративно-правового забезпечення» наголошується на тому, що зміст, який вкладається законодавством у поняття «персональні дані», є дуже широким, що підтверджується відкритістю переліку відомостей, віднесених до числа цих даних. Відтак, зважаючи на саму природу персональних даних, повністю їх перерахувати досить складно. Це обумовило формування окремих положень, згідно з якими суб'єкт має право частково самостійно формувати свій «інформаційний портрет», вирішуючи, які з характеристик, що його ідентифікують, слід віднести до числа персональних даних, а які – ні.

Зокрема, акцентується увага на тому, що законодавством також не встановлено чіткої класифікації персональних даних. Проведений аналіз дозволив зробити висновок про наявність основних категорій персональних даних: звичайні, спеціальні («вразливі») та біометричні. Водночас для зменшення надмірного регулювання у сфері персональних даних та покращення комунікації в суспільстві, яке відбувається під стрімким розвитком та інтеграцією інформаційно-комунікаційних систем, запропоновано закріпити на законодавчому рівні таку класифікацію персональних даних: 1) загальні персональні дані; 2) спеціальні персональні дані; 3) вразливі персональні дані.

У підрозділі 2.3 «Суб'єкти адміністративно-правових відносин обігу та обробки персональних даних» вказано, що відносини, які виникають з приводу одержання, використання, поширення та зберігання різноманітних відомостей, є багатограними та включають безліч суб'єктів. Це пов'язано насамперед із феноменом інформації, множинністю її джерел, носіїв і проявів.

Наголошується на тому, що правовий статус суб'єктів адміністративно-правових відносин обігу та обробки персональних даних не однаковий, оскільки кожен з них виступає у своїй особливій ролі, тому можливості осіб, які в кожному конкретному випадку

будуть користуватися конкретними правами та нестимуть обов'язки як суб'єкти інформаційних відносин, також різні.

Підкреслено, що Закон України «Про захист персональних даних» не виділяє чітких критеріїв, які дозволяють охарактеризувати суб'єкта персональних даних як учасника правовідносин (наприклад, з точки зору віку, обсягу правоздатності та дієздатності, громадянства тощо). Закон лише вказує на те, що суб'єктом персональних даних є фізична особа, стосовно якої відповідно до закону здійснюється обробка її персональних даних. Остання обставина залишає відкритими низку важливих питань. Зокрема в якості одного з основних критеріїв визначення можливості того чи іншого суб'єкта виступати в якості учасника правовідносин традиційно розглядається вік. Віковий критерій впливає на такі важливі характеристики особи як обсяг її дієздатності, деліктоздатності, здатності мати спеціальні права тощо.

Розділ 3 «Публічне управління у сфері обігу та обробки персональних даних» складається з чотирьох підрозділів, в яких розкриваються основи державної політики у сфері гарантування безпеки персональних даних, сутність та механізм публічного управління в означеній сфері, визначаються суб'єкти публічного управління сферою обігу та обробки персональних даних та їх правовий статус, а також розглядаються особливості адміністративної відповідальності за порушення законодавства у сфері обігу та обробки персональних даних.

У підрозділі 3.1 «Державна політика у сфері гарантування безпеки персональних даних» сформульовано твердження, що основна діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування повинна бути звернена на вирішення проблем розроблення концепції державної інформаційної політики та формування інформаційного законодавства України з урахуванням специфіки сучасного стану України.

Акцентується увага на тому, що для запровадження дієвого механізму гарантування недоторканності приватного життя в контексті обігу та обробки персональних даних в умовах здійснення правоохоронної діяльності необхідно на законодавчому рівні: 1) визначити тривалість обігу та обробки персональних даних правоохоронними органами; 2) закріпити обов'язок знищення персональних даних по завершенню здійснення правоохоронної діяльності щодо конкретного діяння, з яким пов'язано їх збирання для обігу та обробки; 3) вдосконалити диспозиції правових норм щодо

встановлення юридичної відповідальності в сфері обігу та обробки персональних даних.

Визначено першочергові завдання, які необхідно реалізувати з метою гарантування належного ступеня безпеки обігу та обробки персональних даних, а саме: 1) розробити однакові вимоги, що регламентуватимуть безпеку роботи інформаційно-телекомунікаційної техніки; 2) забезпечити державні органи матеріалами шифрування та відповідною документацією; 3) розробити сервісні послуги при придбанні, монтажі та визначенні порядку використання систем гарантування безпеки інформації і зв'язку; 4) зібрати дані про теперішній стан справ щодо запобігання витоку інформації і закриттю каналів зв'язку в державних структурах; 5) вжити заходів щодо допомоги вітчизняній промисловості в розробці систем зв'язку, що володіють високим ступенем захищеності.

У підрозділі 3.2 «Сутність та механізм публічного управління у сфері обігу та обробки персональних даних» досліджено механізм публічного управління у сфері обігу та обробки персональних даних з точки зору морфологічного опису. Це надало можливість виділити сукупність взаємопов'язаних і розташованих у певному порядку елементів, що складають цілісне утворення, необхідне і достатнє для публічного управління у сфері обігу та обробки персональних даних.

Вказано, що структуру механізму державного управління у сфері обігу та обробки персональних даних складають цільовий, нормативно-правовий, організаційний (суб'єкти, об'єкти та зміст), економічний та інформаційний компоненти, сукупність яких віддзеркалює всі істотні аспекти функціонування такої системи: виконання функцій (організаційний), дотримання цілеспрямованості (цільовий та нормативно-правовий), забезпечення ефективності (економічний) та можливості функціонування (інформаційний). Так структура механізму публічного управління свідчить не тільки про необхідний склад його компонентів, але й логіку формування. З урахуванням того, що кожний із компонентів, маючи своє призначення, зміст, методи функціонування, впливає на одну із суттєвих характеристик управлінського процесу, тобто має відносний пріоритет, то їх оптимальне поєднання забезпечує формування ефективних управлінських рішень, їх реалізацію та активізацію властивостей суб'єкта управління щодо розвитку державної політики у сфері обігу та обробки персональних даних. Тому зроблено висновок, що формування механізму управління є головною передумовою підвищення ефективності управлінського процесу у цій сфері.

Підрозділ 3.3 «Суб'єкти публічного управління у сфері обігу та

обробки персональних даних та їх адміністративно-правовий статус» присвячено окресленню системи цих суб'єктів та характеристиці правового статусу основних із них.

До суб'єктів публічного управління, які у межах своїх повноважень забезпечують механізм реалізації державної політики у сфері безпеки обігу та обробки персональних даних, віднесено: Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Раду національної безпеки і оборони України; Кабінет Міністрів України; Міністерство інформаційної політики України; Міністерство закордонних справ України; Міністерство оборони України; Міністерство культури України; Антимонопольний комітет України, Службу безпеки України; Розвідувальні органи України; Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України; Національний інститут стратегічних досліджень; Національну поліцію України та деякі інші органи.

Вказано, що контроль за додержанням законодавства про захист персональних даних у межах повноважень, передбачених законом, здійснює уповноважений державний орган з питань захисту персональних даних. В наш час це Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, у Секретаріаті якого діє Управління з питань захисту персональних даних. Зазначається, що необхідність створення такого органу була обумовлена змістом міжнародних договорів України, в тому числі Конвенції та Додаткового протоколу до неї про спостережні органи та транскордонну передачу інформації від 08.11.2001 р., тому поява такої інституційної одиниці в системі органів влади є своєчасним і необхідним заходом, особливо в рамках адміністративно-правової реформи.

У підрозділі 3.4 *«Адміністративна відповідальність за порушення законодавства у сфері обігу та обробки персональних даних»* зазначається, що під персональними даними як безпосереднього об'єкта неправомірного посягання необхідно розуміти виражену в об'єктивній (матеріальній) формі охоронювану законом інформацію або масив інформації, за допомогою якої можна чітко ідентифікувати конкретну особу, та відносно якої вчинено протиправні дії, тобто дії, на які суб'єкт персональних даних не давав дозволу та які заборонені законом.

Визначено обов'язкові ознаки безпосереднього об'єкта неправомірного посягання: 1) дані є інформацією чи масивом інформації, зокрема: дані про національність особи, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адресу, дату і місце народження, інша інформація, що дозволяє належно ідентифікувати

суб'єкта; 2) дані мають виражатися в об'єктивній (матеріальній) формі: рукописного, машинописного, друкарського тексту, нотному записі, фонограмі, відеогамі, будь-якому електронному записі тощо; 3) такі дані охороняються чинним законодавством України; 4) дані мають належати конкретній особі і не належати суб'єкту посягання.

Для посилення захисту та запобігання витоку такої інформації як персональні дані запропоновано удосконалювати вже існуючу законодавчу базу в частині розширення та посилення системи стягнень, адже на даний момент неправомірне посягання на персональні дані осіб залишається на практиці безкарним, що і сприяє подальшому погіршенню ситуації та зростанню занепокоєння серед населення в частині усе частішого втручання у приватне життя.

Розділ 4 «Адміністративно-правове забезпечення окремих відносин обігу та обробки персональних даних в Україні» складається з двох підрозділів та чотирьох підпунктів підрозділу, в яких відображається адміністративно-правове забезпечення обігу та обробки персональних даних в окремих видах їх баз та в окремих сферах суспільного життя.

Підрозділ 4.1 «Адміністративно-правове забезпечення обігу та обробки персональних даних в окремих видах їх баз» складається з чотирьох підпунктів, в яких досліджуються види баз персональних даних, характеризуються загальнодоступні бази персональних даних, Єдиний реєстр фізичних осіб України та документів посвідчення особи з електронним носієм інформації, а також визначається особливості обігу та обробки персональних даних у соціальних мережах.

Доведено, що за критерієм об'єктивної форми існування неможливо надати вичерпний перелік видів баз персональних даних, що спричинило необхідність в удосконаленні поняття «база персональних даних», визначеного чинним законодавством, а також встановлено, що найбільш поширеними є електронні та картотечні бази персональних даних.

Встановлено, що за порядком доступу до баз персональних даних розрізняють загальнодоступні та обмежені в доступі бази даних. Обмежені в доступі бази персональних даних характеризуються тим, що доступ до них мають особи, які володіють спеціальним статусом. У свою чергу, за порядком доступу до інформації, яка міститься в базах персональних даних, запропоновано класифікувати їх на: 1) бази відкритих персональних даних, персональні дані яких доступні необмеженому колу осіб; 2) бази обмежених в доступі персональних даних, персональні дані яких доступні конкретно визначеному колу осіб; 3) бази змішаних персональних даних, частина персональних

даних яких доступна необмеженому колу осіб, а частина – обмеженому.

Запропоновано на законодавчому рівні, з метою недопущення дискримінації та гарантування недоторканності приватного життя у контексті безпеки обігу й обробки персональних даних, унеможливити обробку вразливих персональних даних у загальнодоступних базах персональних даних шляхом доповнення статті 7 Закону України «Про захист персональних даних» частиною третьою такого змісту: «забороняються реєстрація та дія загальнодоступних баз персональних даних, в межах яких здійснюється автоматична обробка «вразливих» персональних даних».

У підрозділі 4.2 «Адміністративно-правове забезпечення обігу та обробки персональних даних в окремих сферах суспільного життя» для забезпечення легітимності обігу та обробки персональних даних у навчальному процесі та для гарантування безпеки цих даних запропоновано низку заходів, а саме: 1) здійснити автоматизацію баз персональних даних; 2) забезпечити збір персональних даних, необхідних для особистого контакту суб'єкта, розпорядника і володільця баз персональних даних (у разі, якщо суб'єкт неповнолітній і не володіє повною дієздатністю, забезпечити доступ до персональних даних його представника); 3) розробити посадові інструкції для розпорядників баз персональних даних з чітким визначенням категорій персональних даних, які їм необхідні для здійснення їх повноважень (у разі необхідності забезпечити доступом виключно до знеособлених даних); 4) заборонити публічне оприлюднення персональних даних.

Наголошується на тому, що відсутність у проекті Трудового кодексу України окремого розділу про обіг та обробку персональних даних працівника свідчить, що на працівника поширюються всі права та обов'язки суб'єкта персональних даних, передбачені спеціальним законом України «Про захист персональних даних». З метою недопущення дискримінації та порушення права на недоторканність приватного життя працівнику - суб'єкту персональних даних у проекті Трудового кодексу України запропоновано гарантувати право на недоторканність приватного життя, яке в подальшому має знайти відображення у нормах щодо обмеження роботодавця у вимозі надлишкових персональних даних працівника та персональних даних, які не пов'язані з його трудовою діяльністю.

Обґрунтовано, що законодавство щодо обігу та обробки персональних даних осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в частині закріплення

реального механізму моніторингу способу життя суб'єктів декларування (з метою встановлення відповідності їх рівня життя наявному у них та членів їх сім'ї майну і одержаним доходам) потребує суттєвого доопрацювання, а саме: передбачити обов'язкову актуальну оцінку активів, які декларуються; гарантувати надання інформації щодо ціни договору придбання активів; закріпити механізм відкритого доступу до відомостей щодо фінансової діяльності компаній, які декларуються; привести строки зберігання декларацій, у тому числі останньої, у відповідність до принципів гарантування недоторканності приватного життя в контексті безпеки обігу та обробки персональних даних.

Розділ 5 «Шляхи вдосконалення адміністративно-правового забезпечення відносин обігу та обробки персональних даних в Україні» складається з трьох підрозділів, в яких розкриваються основні напрямки розвитку адміністративного законодавства у сфері обігу та обробки персональних даних, здійснюється порівняльний аналіз судової практики країн Європейського Союзу та України у сфері гарантування безпеки обігу та обробки персональних даних та наводиться практики Європейського Суду з прав людини щодо гарантування недоторканності приватного життя під час обігу та обробки персональних даних.

У *підрозділі 5.1 «Напрямки розвитку адміністративного законодавства у сфері обігу та обробки персональних даних»* вказується на те, що для подальшого розвитку адміністративного законодавства у сфері обігу та обробки персональних даних необхідно удосконалювати цілу низку правових та адміністративних ресурсів. Удосконалення має здійснюватися за допомогою широкого спектру різних за змістом нормотворчих та правореалізаційних процесів, які матимуть своїм наслідком захист прав осіб у сфері обігу та обробки персональних даних.

Запропоновано знайти оптимальний баланс між захистом прав людей на особисте життя і дотриманням інтересів суспільства. Для цього має бути: 1) вироблено єдиний напрямок формування і здійснення державної політики у сфері забезпечення безпеки обігу та обробки персональних даних; 2) розроблено низку пропозицій щодо вдосконалення правового, нормативного, методичного, технічного та організаційного забезпечення безпеки обігу та обробки персональних даних; 3) забезпечено координацію дій між органами державної влади, які забезпечують розвиток адміністративного законодавства у сфері обігу та обробки персональних даних.

У *підрозділі 5.2 «Порівняльний аналіз судової практики країн*

Європейського Союзу та України у сфері гарантування безпеки обігу та обробки персональних даних» акцентується увага на тому, що у сучасному європейському просторі забезпечення та захист прав людини посіли чільне місце серед пріоритетів державної політики. Вказується на те, що Україна приєдналася до низки міжнародно-правових актів у цій сфері, а Конституція України проголосила людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю.

Зазначається, що у вітчизняному правовому полі використано типове європейське правове розуміння персональних даних, тобто існує відповідна дефініція. Більше того, вказується на те, що триває його адаптація до європейських норм. Ефективне гарантування безпеки обігу та обробки персональних даних неможливо забезпечити, розглядаючи його тільки як окрему, самодостатню мету і не беручи до уваги те, що в кінцевому підсумку вся система безпеки обігу та обробки персональних даних — це невід'ємна складова загальної системи забезпечення фундаментальних прав людини і громадянина.

В результаті проведеного аналізу зарубіжної та вітчизняної судової практики щодо захисту персональних даних зроблено висновок про те, що найвищі судові інстанції ЄС стають на бік захисту персональних даних конкретних осіб, в той час як в Україні не забезпечується достатній рівень захисту прав фізичних осіб у цій сфері.

У підрозділі 5.3 *«Практики Європейського Суду з прав людини щодо гарантування недоторканності приватного життя під час обігу та обробки персональних даних»* розглянуто передумови розвитку європейського законодавства у сфері обігу та обробки персональних даних; досліджено практику Європейського Суду з прав людини у цій сфері; охарактеризовано особливості обігу та обробки персональних даних у соціальних мережах та користувачів гаджетів на підставі судової практики; розроблено пропозиції щодо удосконалення національного законодавства у досліджуваних сфері.

Враховуючи досвід провідних країн Європейського Союзу, зокрема Німеччини, у сфері забезпечення безпеки обігу та обробки персональних даних, запропоновано закріпити в Законі України «Про захист персональних даних» положення, згідно з яким власники, оператори та інші особи, що надають послуги з доступу до соціальних мереж в Україні, а також їх персонал зобов'язані зберігати та обробляти персональні дані користувачів на підставі згоди останніх як на обіг даних, так і на їх обробку.

Акцентується увага на тому, що залишається невирішеним

питання юрисдикції баз персональних даних, коли органи державної влади України (спеціальні служби, правоохоронні органи тощо) для отримання доступу до персональних даних користувачів, які проживають на території України, зобов'язані здійснювати запит на персональну інформацію в іноземних суб'єктів господарювання, які в 99% не дають згоди на розкриття інформації через відсутність доказової бази про належність аккаунту конкретній ідентифікованій особі. Наведене свідчить про необхідність запровадження реєстрації сім-карток щодо ідентифікованої особи з подальшою прив'язкою інтернет-аккаунтів до сім-карток для збільшення розкриття правопорушень.

З метою чіткої правової оцінки правових ризиків запропоновано на законодавчому рівні встановити вимогу щодо зберігання баз персональних даних осіб на території країни, в якій вони проживають, або країни, з якою існує двосторонній або багатосторонній договір, про забезпечення безпеки обігу та обробки персональних даних.

ВИСНОВКИ

У дисертації на підставі комплексного аналізу теоретичних положень, законодавства України та практики його реалізації, міжнародних актів наведено узагальнення та нове вирішення наукової проблеми – удосконалення правового регулювання суспільних відносин у сфері обігу та обробки персональних даних, що дозволило сформулювати низку концептуальних положень та висновків, а також конкретних пропозицій та рекомендацій щодо подальшого розвитку зазначених засад. Основні з них такі.

Визначено, що однією з основних тенденцій розвитку правової науки сьогодні є визначення меж конкуренції права на інформацію та права на безпеку обігу та обробки інформації щодо держави, юридичних та фізичних осіб. Нормативно-правовий розвиток зазначеної правової конкуренції став своєрідною відповіддю на загрозу з боку створення та активного зростання рівня потужностей інформаційно-телекомунікаційних технологій для збору, обігу та обробки будь-якої інформації, зокрема персонального характеру.

Встановлено, що для запровадження дієвого механізму гарантування недоторканності приватного життя в контексті обігу та обробки персональних даних в умовах здійснення правоохоронної діяльності необхідно на законодавчому рівні: 1) визначити тривалість обігу та обробки персональних даних правоохоронними органами; 2) закріпити обов'язок знищення персональних даних по завершенню здійснення правоохоронної діяльності щодо конкретного діяння, з яким пов'язано їх збирання для обігу та обробки; 3) вдосконалити

диспозиції правових норм щодо встановлення відповідальності в сфері обігу та обробки персональних даних.

Визначено сутність та зміст адміністративно-правового забезпечення відносин обігу та обробки персональних даних, що зводиться до нормативного врегулювання основних напрямків системи обігу та обробки персональних даних, якими названо: 1) підготовку і прийняття нормативно-правових актів управління у сфері обігу та обробки персональних даних; 2) регулювання позитивної виконавчої діяльності на основі законодавства заради досягнення цілей забезпечення належного обігу та обробки персональних даних; 3) виявлення і прогнозування реальних і потенційних загроз життєво важливим інтересам власників персональних даних, здійснення комплексу оперативних та довготривалих заходів щодо їх попередження і нейтралізації; 4) здійснення системи заходів по відновленню нормального функціонування баз персональних даних у разі їх пошкодження; 5) застосування заходів адміністративної відповідальності до порушників встановлених правил обігу та обробки персональних даних та інших адміністративних примусових заходів з метою забезпечення застосування заходів адміністративної відповідальності до порушників встановлених правил; 6) участь в заходах щодо забезпечення безпеки обігу та обробки персональних даних за межами України відповідно до міжнародних договорів та угод, укладених або ратифікованих парламентом держави.

До основних принципів адміністративно-правового забезпечення відносин обігу та обробки персональних даних віднесено: законності та справедливості; легітимної мети; адекватності, належності (відповідності) та пропорційності (ненадмірності) персональних даних щодо легітимної мети; точності (достовірності), актуальності персональних даних; обробки персональних даних у формі, що допускає ідентифікацію фізичної особи, якої вони стосуються, не довше, ніж це необхідно для законних цілей, у яких вони збиралися або надалі оброблялися.

Встановлено, що сьогодні в рамках української системи регулювання персональних даних успішно розвиваються три найважливіших напрями: 1) формування законодавчого масиву, спрямованого на регулювання процесу обігу та обробки персональних даних; 2) встановлення чітких принципів обігу та обробки персональних даних, які отримують послідовне закріплення в нормативних актах різного рівня; 3) створення спеціальної інституційної структури, що забезпечуватиме нагляд за дотриманням прав суб'єктів персональних даних.

З'ясовано, що адміністративно-правові відносини у сфері обігу та обробки персональних даних є суспільними відносинами, в яких їх суб'єкти реалізують права та обов'язки, закріплені адміністративно-правовими нормами. При цьому встановлено, що обов'язковою умовою їх реалізації є наявність сторони, наділеної юридично-владними повноваженнями (обов'язкового суб'єкта), дії якого спрямовані на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на невтручання в особисте життя у зв'язку з обробкою персональних даних. Тобто адміністративні правовідносини у сфері обігу та обробки персональних даних є результатом впливу адміністративно-правових норм на поведінку суб'єктів обігу та обробки персональних даних, внаслідок якого між ними виникають правові зв'язки.

Виявлено, що зміст, який вкладається законом в поняття «персональні дані», є дуже широким, що підтверджується відкритістю переліку відомостей, віднесених до числа персональних даних. Зважаючи на саму природу персональних даних, повністю їх перерахувати досить складно, це обумовило необхідність формування таких нормативних приписів, згідно з якими суб'єкт має право частково самостійно формувати свій «інформаційний портрет», вирішуючи, які з характеристик, що його ідентифікують, слід віднести до числа персональних даних, а які – ні.

Запропоновано в Законі України «Про захист персональних даних» надати таку класифікацію персональних даних: 1) загальні персональні дані; 2) спеціальні персональні дані; 3) вразливі персональні дані та внести до статті 2 Закону України «Про захист персональних даних» такі поправки: а) «*загальні персональні дані* – прізвище, ім'я та по батькові, дата народження, а також інші персональні дані, які за згодою суб'єкта цих даних розміщені в загальнодоступних базах персональних даних та які на момент їх обігу та/або обробки не були вилучені або знищені з цих баз»; б) «*вразливі персональні дані* – відомості про расове або етнічне походження, політичні, релігійні або світоглядні переконання, членство в політичних партіях та професійних спілках, звинувачення у скоєнні злочину або засудження до кримінального покарання, а також даних, що стосуються здоров'я чи статевого життя»; в) «*спеціальні персональні дані* – персональні дані, які не входять до вразливих чи загальних персональних даних, межі обігу яких визначаються суб'єктом цих даних».

Однією з основних проблем, котра вимагає адекватного правового вирішення, названо те, що часто одні й ті ж персональні дані

можуть бути одночасно віднесені до двох або навіть трьох видів. При цьому алгоритм вибору розпорядником (оператором) дій, відповідного виду персональних даних законом не встановлений. Видається, що при вирішенні зазначеної проблеми слід враховувати таку властивість персональних даних як системність, що передбачає необхідність наявності сукупності персональних даних для ефективної ідентифікації особистості, а також інформаційного критерію. Таким чином, розпоряднику (оператору) бази персональних даних необхідно, визначаючи принципи обігу та обробки тих чи інших даних, враховувати основну мету, поставлену перед ним з урахуванням наданої згоди суб'єкта цих даних.

Визначено, що суб'єктами правовідносин щодо персональних даних є: 1) суб'єкт персональних даних – фізична особа, персональні дані якої знаходяться в обігу та/або обробляються; 2) автор (творець, розробник) бази персональних даних – це особа, яка в результаті своєї творчої та інтелектуальної праці створила систему обігу персональних даних та/або розробила алгоритм обробки персональних даних у базі персональних даних; 3) володілець бази персональних даних – це фізична та/або юридична особа, яка отримала право власності на базу даних, здійснює її наповнення персональними даними, визначає мету обігу та/або обробки персональних даних, встановлює процедури обігу та/або обробки; 4) розпорядник бази персональних даних – фізична та/або юридична особа, якій володільцем персональних даних або законом надано право здійснювати обіг та/або обробку цих даних від імені володільця; 5) уповноважений державний орган з питань захисту персональних даних – Уповноважений Верховної Ради України з прав людини; 6) третя особа – будь-яка особа, якій володільцем чи розпорядником персональних даних здійснюється передача персональних даних, за винятком суб'єкта цих персональних даних та Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (у випадках виконання ним функцій з контролю захисту персональних даних), яка здійснює подальший обіг та обробку персональних даних у межах визначених договором передачі та згодою суб'єкта персональних даних або законом.

Виокремлено основні напрями державної політики у сфері гарантування безпеки персональних даних. Ними визначено: розробку чітких вітчизняних засад в інформаційній сфері, а також гарантій інформаційної безпеки автоматизованих систем управління, інформаційних і телекомунікативних систем загального і спеціального призначення; прийняття і реалізацію державних програм підвищення рівня правової культури й комп'ютерної грамотності; створення

системи освіти й працевлаштування фахівців для забезпечення потреб інформаційної сфери.

Визначено сутність та структуру механізму публічного управління у сфері обігу та обробки персональних даних, складовими якого названо цільовий, нормативно-правовий, організаційний, економічний та інформаційний компоненти. Їх сукупність та організаційна єдність віддзеркалює всі істотні аспекти функціонування системи обігу та обробки персональних даних.

Окреслено коло органів публічного управління, які у межах своїх повноважень забезпечують механізм реалізації державної політики у сфері безпеки обігу та обробки персональних даних, до яких віднесено: Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Ряду національної безпеки і оборони України; Кабінет Міністрів України; Міністерство інформаційної політики України; Міністерство закордонних справ України; Міністерство оборони України; Міністерство культури України; Антимонопольний комітет України, Службу безпеки України; Розвідувальні органи України; Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України; Національний інститут стратегічних досліджень; Національну поліцію України та деякі інші органи.

Встановлено особливості адміністративної відповідальності за порушення законодавства у сфері обігу та обробки персональних даних та наголошено на тому, що практика реального застосування заходів адміністративної відповідальності за порушення законодавства у сфері обігу та обробки персональних даних на сьогодні майже відсутня.

Визначено поняття «база персональних даних», яке запропоновано закріпити у статті 2 Закону України «Про захист персональних даних», яку викласти у такій редакції: «База персональних даних – це сукупність персональних даних у довільній формі, в тому числі електронній формі та/або формі картотек, складові частини якої є доступними індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою пошукової системи на основі електронних засобів (комп'ютера) чи інших засобів». Визначено, що за порядком доступу до баз персональних даних розрізняють загальнодоступні бази персональних даних та обмежені в доступі бази персональних даних. Обмежені в доступі бази персональних даних характеризуються тією особливістю, що доступ до них мають особи, які володіють спеціальним статусом. За порядком доступу до інформації, яка міститься в базах персональних даних, запропоновано класифікувати їх на: 1) бази відкритих персональних даних, персональні дані яких

доступні необмеженому колу осіб; 2) бази обмежених в доступі персональних даних, персональні дані яких доступні конкретно визначеному колу осіб; 3) бази змішаних персональних даних, частина персональних даних яких доступна необмеженому колу осіб, а частина – обмеженому. З метою недопущення дискримінації та гарантування недоторканності приватного життя у контексті безпеки обігу й обробки персональних даних запропоновано законодавчо унеможливити обробку вразливих персональних даних у загальнодоступних базах персональних даних шляхом доповнення статті 7 Закону України «Про захист персональних даних» частиною третьою наступного змісту: «забороняється реєстрація та дія загальнодоступних баз персональних даних в межах яких здійснюється автоматична обробка «вразливих» персональних даних».

Розкрито зміст, особливості та недоліки адміністративно-правового забезпечення обігу та обробки персональних даних у таких сферах суспільного життя: 1) у сфері освіти; 2) у сфері охорони здоров'я; 3) у трудовій сфері; 4) у сфері місцевого самоврядування. Запропоновано шляхи удосконалення чинного законодавства щодо кожної із досліджуваних сфер суспільного життя.

З'ясовано, що процес формування нормативної бази, котра регулює обіг та обробку персональних даних, знаходиться сьогодні лише на стадії розвитку. Невирішеними залишаються питання: 1. розмежування в Законі України «Про захист персональних даних» процесу обігу персональних даних від процесу їх обробки; 2. упорядкування масиву підзаконних актів, які регламентують процеси обігу та обробки персональних даних; 3. встановлення правових механізмів захисту прав і свобод суб'єкта персональних даних. Доведено, що у Законі України «Про захист персональних даних» має місце семантично невдалий вибір ключового для даного законодавчого акта термін «обробка персональних даних» і невиправдано широке його трактування. Саме тому запропоновано розрізняти терміни «обіг персональних даних» та «обробка персональних даних», що дозволяє охопити весь спектр суспільних відносин, які складаються в сфері персональних даних особи з окресленням особливостей надання згоди на обіг або обробку. При цьому дані терміни запропоновано викласти у статті 2 Закону України «Про захист персональних даних» у таких редакціях:

«обіг персональних даних – будь-яка дія або сукупність дій, таких як збирання, реєстрація, накопичення, зберігання, вилучення, поновлення, копіювання і поширення (розповсюдження, реалізація, передача), у тому числі з використанням інформаційних

(автоматизованих) систем, щодо персональних даних, в результаті яких ці дані не змінюються;

обробка персональних даних – будь-яка дія або сукупність дій щодо персональних даних з метою отримання нової інформації;

згода суб'єкта персональних даних на обіг його персональних даних – добровільне волевиявлення фізичної особи, яка є ідентифікованою, про надання дозволу на обіг її персональних даних відповідно до сформульованої мети, висловлений у письмовій формі або у формі, що дозволяє зробити висновок про його надання ідентифікованою особою;

згода суб'єкта персональних даних на обробку його персональних даних – добровільне волевиявлення фізичної особи, яка є ідентифікованою, про надання дозволу на обіг та обробку її персональних даних відповідно до сформульованої мети, висловлене у письмовій формі або у формі, що дозволяє зробити висновок про його надання ідентифікованою особою».

Охарактеризовано деякі показові рішення національних судів країн ЄС та України; розглянуто світову практику щодо обігу та обробки персональних даних у соціальних мережах; визначено види застосовуваних санкцій за порушення в цій сфері.

Узагальнено тенденції розвитку європейського законодавства у сфері обігу та обробки персональних даних; досліджено практику Європейського Суду з прав людини у цій сфері; охарактеризовано особливості обігу та обробки персональних даних у соціальних мережах та користувачів гаджетів на підставі судової практики; розроблено пропозиції щодо удосконалення національного законодавства у досліджуваній сфері. Наголошено, що врахування європейського та міжнародного досвіду правового регулювання обігу та обробки персональних даних дозволить Україні не тільки привести національне законодавство у відповідність до міжнародних стандартів, але й сприятиме зміцненню позицій України на міжнародній арені та розширенню співробітництва й інформаційного обміну між нашою країною та іноземними державами.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Різак М. В. Правове регулювання відносин обігу персональних даних: монографія. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2013. 224 с.

2. Різак М. В. Правове регулювання відносин щодо

персональних даних в Україні: монографія. Харків: Панов, 2016. 464 с.

**Наукові статті та тези доповідей
і наукових повідомлень:**

3. Різак М. В. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства в сфері обігу персональних даних: сучасний стан та перспективи подальшого розвитку. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 190–198.

4. Різак М. В. Правовий статус уповноваженого органу з питань захисту персональних даних в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Право України* (україномовна версія). 2013. № 7. С. 283–290.

5. Різак М. В. Співвідношення понять «обіг» та «обробка» персональних даних: термінологічні аспекти. *Віче*. 2013. №8. С. 25–26.

6. Різак М. В. Класифікація персональних даних як необхідний елемент введення ефективної комунікації в суспільстві. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2013. №6-3. С.90–94.

7. Ризак М. В. База персональных данных и ее отдельные виды: особенности законодательного обеспечения в Украине. *Право України* (російськомовна версія). 2013. №3. С. 259–265.

8. Різак М. В. Загальнодоступні бази персональних даних: перспективи правового регулювання. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2013. № 6. С. 85–90.

9. Ризак М. В. Согласие лица на оборот и обработку его персональных данных в контексте интеграции информационно-коммуникационных технологий в экономические отношения. *Leges si Viata* (Молдова). 2014. №3/2. С. 188–192.

10. Rizak M.V., The legislative support of circulation and processing of personal data in the social networks in Ukraine: current state and the prospects of development. *Acta humana : emberi jogi közlemények* (Угорщина), 2014. (2. évf. (új folyam)) 4. sz. 13–19. old.

11. M. Rizak The owner of the personal data, as members of a circulation on and processing of personal data: the issues of legal status. *Scientific Issue Of Education, Knowledge, Law And Management* (Польща). 2014. №1(5) March. С. 188–201.

12. Різак М. В. Права та обов'язки третіх осіб у відносинах обігу та обробки персональних даних в Україні. *Віче*. 2014. № 4. С. 21–24.

13. Ryzak M. W. Das Subjekt der personenbezogenen Daten in den Rechtsverhältnissen der Übermittlung und Verarbeitung von

personenbezogenen Daten in der Ukraine. *Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS)* (Німеччина). 2014. №2. С. 116–131.

14. Різак М. В. Правовий статус автора (творця, розробника) бази персональних даних. *Віче*. 2014. № 18. С. 16–19.

15. Rizak M.V. International cooperation is related to the circulation and processing of personal data with foreign third parties (foreign subjects of relations of the circulation and processing of personal data). *Visegrad Journal on Human Rights: Vedecký časopis Fakulty práva vysokej školy* (Словакія). 2015. No 4–2. С. 85–91.

16. Різак М. В. Створення реального правового механізму захисту персональних даних як необхідний елемент гарантування недоторканності приватного життя людини в умовах становлення інформаційного суспільства в Україні. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. Ужгород. 2015. № 35–2–2. С. 190–193.

17. Різак М. В. Персональні дані як об'єкт неправомірного посягання. *Право і Безпека*. Харків. 2015. № 3(58). С. 57–62.

18. Різак М. В. Обіг та обробка персональних даних працівника в умовах сучасної кодифікації правового регулювання трудових відносин в Україні. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. Ужгород. 2016. № 38. Том 2. С. 23–26.

19. Різак М. В. Загальна характеристика обігу та обробки персональних даних в інтегрованій інформаційно-пошуковій системі органів внутрішніх справ України. *Право і Безпека*. Харків. 2016. № 2 (61). С. 6–11.

20. Різак М. В. Запобігання незаконним обігу та обробці персональних даних в умовах здійснення правоохоронної діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 4 С. 166–170.

21. Різак М. В. Діяльність уповноваженого верховної ради України з прав людини щодо захисту персональних даних. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 6. Том 1. С. 45–49.

22. Різак М. В., Circulation and processing of personal data of persons authorized to perform state functions or local government, in terms of reforming anti-corruption legislation Ukraine. *Visegrad journal on human rights* (Словакія). 2017. No 1/. С. 101–106.

23. Різак М. В. Практика Європейського суду з прав людини щодо гарантування недоторканності приватного життя під час обігу та обробки персональних даних. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. № 2. С. 98–102.

24. Різак М. В. Практика країн Європейського Союзу та України у сфері судочинства щодо гарантування безпеки обігу та

обробки персональних даних. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 7. С. 68–72.

25. Різак М. В. Публічне управління у сфері обігу та обробки персональних даних. *Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право»*. 2017. № 6. С.262-266. URL: http://www.pap.in.ua/6_2017/79.pdf.

26. Різак М. В. Особливості адміністративно-правового забезпечення відносин обігу та обробки персональних даних в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. №6. Том 2. С. 118–121.

27. Різак М. В. Напрямки розвитку адміністративного законодавства у сфері обігу та обробки персональних даних. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2017. № 34. С 68–72.

28. Різак М. В. Розвиток інформаційно-комунікаційних систем як рушійна сила вдосконалення правового регулювання обігу та обробки персональних даних. *Програма і тези II науково-практичної конференції «Інформаційні технології в житті студентів та молодих науковців Закарпаття»*. Ужгород. 2013. С. 21–23.

29. Різак М. В. Вплив розвитку і впровадження сучасних інформаційних технологій на правові аспекти обігу та обробки персональних даних. *Збірник наукових статей за матеріалами доповідей учасників науково-практичної конференції «Проблеми застосування інформаційних технологій, спеціальних технічних засобів у діяльності ОВС та навчальному процесі»*. Львів. 2014. С. 48–53.

30. Різак М. В. Загальна характеристика обігу та обробки персональних даних в Інтегрованій інформаційно-пошуковій системі органів внутрішніх справ України в умовах адаптації нормативного забезпечення діяльності поліції європейським стандартам. *Міжнародна науково-практична конференція 3-4 червня 2016 року «Особливості нормотворчих процесів в умовах адаптації законодавства України до вимог Європейського Союзу» в. м. Херсон*. 2016. С. 161–163.

31. Різак М. В. Неправомірне посягання на персональні дані в умовах розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. *Міжнародна науково-практична конференція 3-4 червня 2016 року «Сучасне право творення: питання теорії та практики» в. м. Дніпропетровськ*. 2016. С. 74–75.

32. Різак М. В. Недоторканність приватного життя працівника в контексті становлення спеціалізованого законодавчого забезпечення безпеки обігу та обробки персональних в умовах сучасної кодифікації

правового регулювання трудових відносин в Україні. *Міжнародна науково-практична конференція 27-28 травня 2016 року «Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку» в м. Запоріжжя*. 2016. С. 78–79.

33. Різак М. В. Гарантування недоторканності персональних даних в умовах євро інтеграційних процесів і становлення інформаційного суспільства в Україні. *Міжнародна науково-практична конференція 3-4 червня 2016 року «Особливості розвитку законодавства України у контексті євро інтеграційних процесів» в м. Харків*. 2016. С. 63–64.

34. Різак М. В. Володілець бази персональних даних у правовідносинах щодо персональних даних. *Міжнародна науково-практична конференція 10-11 червня 2016 року «Актуальні питання теорії та практики застосування сучасного вітчизняного та міжнародного права» в м. Київ*. 2016. С. 127–128.

35. Різак М. В. Третя особа у правовідносинах щодо персональних даних в умовах сьогодення. *Міжнародна науково-практична конференція 10-11 червня 2016 року «Юридична наука: виклики і сьогодення» в м. Одеса*. 2016. С. 103–105.

36. Різак М. В. Актуальні проблеми обігу та обробки персональних даних у соціальних мережах в умовах становлення громадського суспільства в Україні. *Міжнародна науково-практична конференція 17-16 червня «Актуальні питання розвитку правової держави в умовах сучасного становлення громадського суспільства в Україні» в м. Харків*. 2016. С. 38–40.

37. Різак М. В. Согласие лица на оборот и обработку его персональных данных: перспектива развития. *Міжнародна науково-практична конференція 17-18 червня 2016 року «Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права» в м. Львів*. 2016. С. 93–94.

38. Різак М. В. Правовий статус автора (творця, розробника) бази персональних даних: проблеми та перспективи. *Всеукраїнська науково-практична конференція 24-25 червня 2016 року «Юридичні науки: проблеми та перспективи» в м. Запоріжжя*. 2016. С. 85–86.

39. Різак М. В. Суб'єкт персональних даних у правовідносинах щодо персональних даних: проблеми вдосконалення правового забезпечення. *Міжнародна науково-практична конференція 24-25 червня 2016 року «Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина» в м. Запоріжжя*. 2016. С. 103–104.

40. Різак М. В. Нормативне визначення поняття «база персональних даних» та класифікації баз персональних даних:

актуальні питання реформування. *Міжнародна науково-практична конференція 1-2 липня «Актуальні питання реформування правової системи України» в м. Дніпро. 2016. С. 68–69.*

41. Різак М. В. Відокремлення процесів обігу та обробки інформації у суспільних відносинах щодо персональних даних в умовах стрімкого розвитку законодавства. *Міжнародна науково-практична конференція 8–9 липня 2016 року «Державне регулювання суспільних відносин: розвиток законодавства та проблеми правозастосування» у м. Києві. 2016. С. 112–133.*

42. Різак М. В. Правове регулювання інституту персональних даних як один із елементів механізму ефективної боротьби з кіберзлочинністю. *Протидія кіберзлочинності в фінансово-банківській сфері: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Харків, 23 квіт. 2013 р. X. : ХНУВС, 2013. С. 35–39.*

43. Різак М. В. «Забезпечення незалежності органу з захисту персональних даних, що є найважливішою вимогою європейських норм та необхідність суттєвого удосконалення, а можливо і прийняття якісно нової редакції, Закону України «Про захист персональних даних», який враховуватиме не тільки практичний досвід європейських країн, але й спиратиметься на найсучасніші наукові розробки щодо обігу та обробки персональних даних». *Стенограма комітетських слухань на тему: «Збір та використання персональних даних про особу в контексті захисту прав людини».* Комітет Верховної Ради України з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин. URL: http://kompravlud.rada.gov.ua/kompravlud/control/uk/publish/category?cat_id=46332.
http://kompravlud.rada.gov.ua/kompravlud/control/uk/publish/article;jsessionid=6EA9259ADDDDB49C7CDD25D39023C5F25?art_id=48151&cat_id=46332.

Проект Закону

44. Різак М. В. Законопроект №2282-2 від 22.02.2013 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення інституційної системи захисту персональних даних до європейських стандартів та подальше удосконалення правового регулювання обігу персональних даних». *База даних «Законодавство України».* URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45851.

АНОТАЦІЯ

Різак М. В. Адміністративно-правове забезпечення відносин обігу та обробки персональних даних в Україні. — Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 — адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право (081 — Право). — Харківський національний університет внутрішніх справ. — Харків, 2018.

Дисертацію присвячено аналізу адміністративно-правового забезпечення відносин обігу та обробки персональних даних в Україні. Визначено сутність, завдання, принципи та особливості адміністративно-правового забезпечення відносин обігу та обробки персональних даних в Україні, охарактеризовано його систему. Здійснено характеристику адміністративних правовідносин обігу та обробки персональних даних, визначено сутність та види персональних даних як об'єкта правових відносин та адміністративно-правового забезпечення. З'ясовано сутність та механізм публічного управління у сфері обігу та обробки персональних даних, виокремлено його суб'єктів та визначено їх адміністративно-правовий статус. Встановлено особливості адміністративної відповідальності за порушення законодавства у сфері обігу та обробки персональних даних. Охарактеризовано адміністративно-правове забезпечення обігу та обробки персональних даних у окремих видах їх баз та у окремих сферах суспільного життя.

Запропоновано напрямки розвитку адміністративного законодавства у сфері обігу та обробки персональних даних. Узагальнено судову практику країн Європейського Союзу та України у сфері гарантування безпеки обігу та обробки персональних даних. Розкрито практику Європейського Суду з прав людини щодо гарантування недоторканності приватного життя під час обігу та обробки персональних даних.

Ключові слова: персональні дані, обіг, обробка, захист, адміністративно-правове забезпечення, адміністративні правовідносини, державна політика, публічне управління, суб'єкт публічного управління, адміністративно-правовий статус, база персональних даних, удосконалення.

АННОТАЦИЯ

Ризак М. В. Административно-правовое обеспечение отношений обращения и обработки персональных данных в Украине. – *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право, информационное право (081 – право). – Харьковский национальный университет внутренних дел. – Харьков, 2018.

Диссертация посвящена анализу административно-правового обеспечения отношений обращения и обработки персональных данных в Украине. Выяснено состояние научной разработки проблемы обращения и обработки персональных данных. Определено место права на неприкосновенность персональных данных в системе прав и свобод человека и гражданина. Выделены сущность, задачи, принципы и особенности административно-правового обеспечения отношений обращения и обработки персональных данных в Украине. Охарактеризованы система административно-правового регулирования отношений обращения и обработки персональных данных.

Определены сущность и содержание административных правоотношений обращения и обработки персональных данных. Дана характеристика персональных данных как объекта правовых отношений и административно-правового обеспечения. Усовершенствованы определения таких правовых категорий как: «оборот персональных данных», то есть любое действие или совокупность действий, таких как сбор, регистрация, накопление, хранение, удаление, восстановление, копирование и распространение (распространение, реализация, передача), в том числе с использованием информационных (автоматизированных) систем, в отношении персональных данных, в результате которых эти данные не меняются; «обработка персональных данных», под которой предложено понимать любые действия или совокупность действий в отношении персональных данных с целью получения новой информации. Определены субъекты административно-правовых отношений обращения и обработки персональных данных.

Раскрыты сущность и система публичного управления в сфере обращения и обработки персональных данных. Охарактеризована государственная политика в сфере обеспечения безопасности

персональных данных. Определены сущность и структура механизма государственного управления в сфере обращения и обработки персональных данных, составляющими которого названы целевой, нормативно-правовой, организационный, экономический и информационный компоненты. Выделены субъекты публичного управления в сфере обращения и обработки персональных данных и определен их административно-правовой статус. К таким субъектам отнесены: Уполномоченный Верховной Рады Украины по правам человека, Совет национальной безопасности и обороны Украины; Кабинет Министров Украины; Министерство информационной политики Украины; Министерство иностранных дел Украины; Министерство обороны Украины; Министерство культуры Украины; Антимонопольный комитет Украины, Служба безопасности Украины; Разведывательные органы Украины; Государственная служба специальной связи и защиты информации Украины; Национальный институт стратегических исследований; Национальная полиция Украины и некоторые другие органы. Выяснены особенности административной ответственности за нарушение законодательства в сфере обращения и обработки персональных данных.

Определены особенности административно-правового обеспечения обращения и обработки персональных данных в отдельных видах их баз. Охарактеризовано административно-правовое обеспечение обращения и обработки персональных данных в отдельных сферах общественной жизни.

Предложены направления развития административного законодательства в сфере обращения и обработки персональных данных. Произведен сравнительный анализ судебной практики стран Европейского Союза и Украины в сфере обеспечения безопасности обращения и обработки персональных данных. Раскрыта практика Европейского Суда по правам человека по обеспечению неприкосновенности частной жизни при обращении и обработке персональных данных.

Ключевые слова: персональные данные, обращение, обработка, защита, административно-правовое обеспечение, административные правоотношения, государственная политика, публичное управление, субъект публичного управления, административно-правовой статус, база персональных данных, совершенствование.

SUMMARY

Rizak M. V. Administrative-legal provision of the relations of circulation and processing of personal data in Ukraine. - *Qualification scientific work on the rights of manuscripts.*

Thesis on gaining a scientific level of doctor of legal science on specialization 12.00.07 – administrative law and process; financial law; informational law (081 – Law). – Kharkiv National University of Internal Affairs. – Kharkiv, 2018.

Thesis is dedicated to administrative-legal provision of the relations of circulation and processing of personal data analysis in Ukraine. The essence, goals, principles and features of administrative-legal provision of the relations of circulation and processing of personal data in Ukraine were determined, its system was characterized. The characteristic of administrative relations of circulation and processing of personal data was made, the essence and types of personal data were defined as an object of legal relations and administrative-legal provision. The essence and mechanism of public governance in sphere of circulation and processing of personal data were ascertained, its subjects were allocated and its administrative-legal status were determined. The features of administrative responsibility for violation of legislation in sphere of circulation and processing of personal data were defined. Administrative-legal provision of circulation and processing of personal data in separate types of its databases and in separate spheres of social life were characterized.

The directions of development of administrative legislation in the sphere of circulation and processing of personal data are proposed. European Union countries' and Ukrainian judicial practice in sphere of security assuring of circulation and processing of personal data was generalized. European Court of Human Rights' judicial practice in privacy assuring during circulation and processing of personal data was revealed.

Key words: personal data, circulation, processing, protection, administrative-legal provision, administrative-legal relations, state policy, public governance, subject of public governance, administrative-legal status, database of personal data, improvement.

Підписано до друку 11.06.2018. Папір офсетний. Друк офсетний.

Формат 60×90/16. Ум. друк. арк. 1,9. Обл.-вид. арк. 1,9.

Тираж 100 прим.

Видавець і виготовлювач

Харківський національний університет внутрішніх справ,

просп. Л. Ландау, 27, м. Харків, 61080.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК No 3087 від 22.01.2008.